

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Юридичний факультет
Кафедра історії і теорії держави і права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Перший проректор
Іщенко Н.М.

_____ 2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА

Спеціальність 081 «Право»

Розробник
Завідувач кафедри розробника
Завідувач випускової кафедри
Гарант освітньої програми
Декан юридичного факультету
Директор ННІПО
Начальник НМВ

Ковальова С. Г.
Лісна І. С.
Блага А. Б.
Блага А. Б.
Січко Д. С.
Норд Г. Л.
Потай І. Ю.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Основи римського права	
Галузь знань	«Право»	
Спеціальність	«Право»	
Спеціалізація (якщо є)	-	
Освітня програма		
Рівень вищої освіти	Бакалавр	
Статус дисципліни	Вибіркова	
Курс навчання	I	
Навчальний рік	2020-2021	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	II	II, III
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3 кредити / 90 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	– лекції	6
	– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	6
	– годин самостійної роботи студентів	78
Відсоток аудиторного навантаження	25%	
Мова викладання	Українська	
Форма проміжного контролю	-	
Форма підсумкового контролю	Залік	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: засвоєння студентами основних принципів та положень римського приватного права як основного витoku сучасної цивілістики.

Завдання:

- вивчення основних положень джерел римського права;
- засвоєння змісту основних інститутів приватного права Давнього Риму;
- формування у студентів вміння застосовувати у практичній діяльності здобуті знання для розуміння і тлумачення чинного цивільного права;
- засвоєння основ теоретичних положень науки цивільного права.

Передумови вивчення дисципліни:

Очікувані результати навчання:

У процесі вивчення дисципліни «Основи римського права» у студента мають бути сформовані наступні передбачені компетенції:

У процесі вивчення дисципліни «Основи римського права» у студента мають бути сформовані наступні передбачені компетенції:

Загальні компетентності (ЗК)	
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 6	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК 7	Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
ЗК 8	Здатність бути критичним та самокритичним.
ЗК 9	Здатність працювати в команді.
ЗК 11	Здатність реалізувати свої права та свої обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК 13	Здатність зберігати та приумножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
ЗК 14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	
СК 1	Здатність застосовувати знання з теорії та філософії, знання та розуміння структури правничої професії та її ролі

	у суспільстві.
СК 2	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
СК 3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціально цінності, розуміння їх правової природи.
СК 7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право..
СК 8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
СК 16	Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

В результаті вивчення дисципліни студент

має знати:

- характеристику та джерела римського права;
- вчення про особи;

- вчення про сімейні відносини;
- вчення про позов;
- вчення про зобов'язальне, речове та спадкове право;

має вміти:

- аналізувати цивільно-правові відносини у Давньому Римі;
- тлумачити зміст цивільно-правових норм римського права;
- порівнювати норми права Давнього Риму з нормами чинного цивільного права;
- володіти технікою застосування правових термінів, понять та інститутів Давнього Риму;
- розв'язувати юридичні задачі.

Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські, лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Поняття і система римського приватного права	2	2	6
2	Джерела римського приватного права	2	2	6
3	Правовий статус осіб за римським правом	2	2	6
4	Шлюб і сім'я у давньому Римі	2	2	6
5	Спадкове право	2	2	6
6	Способи захисту прав у давньому Римі	2	2	6
7	Речове право та право власності у римському праві	2	2	6
8	Зобов'язання у римському праві	2	2	6
9	Договори за римським правом	2	2	6
	Всього за курсом	18	18	54

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Практичні (семінарські,	Самостійна робота
--	------	--------	-------------------------	-------------------

			лабораторні, півгрупові)	
1	Поняття і система римського приватного права			9
2	Джерела римського приватного права	1	1	9
3	Правовий статус осіб за римським правом			9
4	Шлюб і сім'я у давньому Римі			10
5	Спадкове право	1	1	9
6	Способи захисту прав у давньому Римі			10
7	Речове право та право власності у римському праві	2	2	6
8	Зобов'язання у римському праві	1	1	8
9	Договори за римським правом	1	1	8
	Всього за курсом	6	6	78

3.Зміст навчальної дисципліни

3.1План лекцій

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Поняття і система римського приватного права <ol style="list-style-type: none"> 1. Система римського приватного права. 2. Періодизація розвитку римського права. 3. Рецепція римського права в Західній Європі. 4. Рецепція римського права в Україні. 5. Значення вивчення римського права для підготовки юристів.
2	Тема 2. Джерела римського приватного права. <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття джерел римського права 2. Правові звичаї як найдавніше джерело римського права 3. Закон у системі джерел римського права 4. Сенатусконсульти 5. Едикти магістратів. Преторське право 6. Імператорські конституції 7. Відповіді та консультації юристів як джерело права 8. Кодифікація римського права
3	Тема 3. Правовий статус осіб за римським правом <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття особи, правоздатності та дієздатності за римським правом 2. Правове становище римських громадян 3. Правове становище латинів і перегринів 4. Правове становище рабів 5. Правове становище вільновідпущеників 6. Юридичні особи
4	Тема 4. Шлюб і сім'я у давньому Римі <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття шлюбної правоздатності. 2. Види шлюбів. Конкубат. 3. Агнатська и когнатська сім'я. 4. Батьківська влада 5. Майнові права членів подружжя. Інститут dos. 6. Майнові права дітей. Пекулій. 7. Узаконення та усиновлення дітей. 8. Опіка та піклування у Римі. 9. Спорідненість за римським правом
5	Тема 5. Спадкове право <ol style="list-style-type: none"> 9. Загальна характеристика розвитку римського спадкового права 10. Спадкування за заповітом 11. Спадкування за законом 12. Обов'язкова частка у спадкуванні 13. Прийняття спадщини <ol style="list-style-type: none"> 6. Становище спадкоємця після прийняття спадщини 7. Легати і фідейкоміси

6	<p>Тема 6. Способи захисту прав у давньому Римі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виникнення державного суду 2. Поділ цивільного процесу на <i>ius</i> та <i>iudicium</i> 3. Загальне поняття про легісакційний, формулярний та екстраординарний процеси 4. Поняття та види позовів 5. Позовна давність 6. Особливі способи преторського захисту прав
7	<p>Тема 7. Речове право та право власності у римському праві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види речових прав. 2. Класифікації речей. 3. Право власності та його зміст. 4. Види володіння. Володіння і тримання. 5. Квіритська, бонітарна, провінційна власність, власність перегринів. 6. Способи набуття та припинення права власності. 7. Захист права власності. 8. Права на чужі речі.
8	<p>Тема 8. Зобов'язання у римському праві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види зобов'язань 2. Підстави виникнення зобов'язань 3. Сторони у зобов'язанні 4. Заміна осіб у зобов'язанні 5. Припинення зобов'язань 6. Наслідки невиконання зобов'язань. Спеціальна відповідальність боржника 7. Зобов'язання із правопорушень 8. Зобов'язання «нібито з договору» 9. Зобов'язання «нібито з делікту»
9	<p>Тема 9. Договори за римським правом</p> <p>Договори строгого права (<i>stricti iuris</i>) та засновані на добрій совісті (<i>bonae fidei</i>)</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Вербальні договори. Стипуляція. 3. Літеральні договори. 4. Реальні договори та їх види. 5. Характер зобов'язань за договорами позички і зберігання. 6. Різниця між договорами позики і позички. 7. Консенсуальні договори та їх види. 8. Безіменні контракти. 9. Пакти. 10. Істотні умови та зміст договору 11. Укладання договору 12. Припинення договору.

Заочна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Джерела римського приватного права. Спадкове право <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття джерел римського права 2. Правові звичаї як найдавніше джерело римського права<ol style="list-style-type: none"> 3. Закон у системі джерел римського права 4. Сенатусконсульти 5. Едикти магістратів. Преторське право 6. Імператорські конституції 7. Відповіді та консультації юристів як джерело права 8. Кодифікація римського права 9. Загальна характеристика розвитку римського спадкового права<ol style="list-style-type: none"> 10. Спадкування за заповітом 11. Спадкування за законом 12. Обов'язкова частка у спадкуванні 13. Прийняття спадщини 14. Становище спадкоємця після прийняття спадщини 15. Легати і фідейкоміси
2	Тема 2. Речове право та право власності у римському праві <ol style="list-style-type: none"> 9. Поняття та види речових прав. 10. Класифікації речей. 11. Право власності та його зміст. 12. Види володіння. Володіння і тримання. 13. Квіритська, бонітарна, провінційна власність, власність перегринів. 14. Способи набуття та припинення права власності. 15. Захист права власності. 16. Права на чужі речі.
3	Тема 3. Зобов'язання та договори у римському праві. <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види зобов'язань 2. Підстави виникнення зобов'язань<ol style="list-style-type: none"> 3. Сторони у зобов'язанні 4. Заміна осіб у зобов'язанні 5. Припинення зобов'язань 6. Наслідки невиконання зобов'язань. Спеціальна відповідальність боржника Договори строгого права (<i>stricti iuris</i>) та засновані на добрій совісті (<i>bonae fidei</i>)<ol style="list-style-type: none"> 7. Вербальні договори. Стипуляція. 8. Літеральні договори. 9. Реальні договори та їх види.

2.1. План семінарських занять

Денна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Поняття і система римського приватного права <ol style="list-style-type: none"> 1. Система римського приватного права.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Періодизація розвитку римського права. 3. Рецепція римського права в Західній Європі. 4. Рецепція римського права в Україні. 5. Значення вивчення римського права для підготовки юристів.
2	<p>Тема 2. Джерела римського приватного права.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття джерел римського права 2. Правові звичаї як найдавніше джерело римського права <ol style="list-style-type: none"> 3. Закон у системі джерел римського права 4. Сенатусконсульти 5. Едикти магістратів. Преторське право 6. Імператорські конституції 7. Відповіді та консультації юристів як джерело права 8. Кодифікація римського права
3	<p>Тема 3. Правовий статус осіб за римським правом</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття особи, правоздатності та дієздатності за римським правом 2. Правове становище римських громадян <ol style="list-style-type: none"> 3. Правове становище латинів і перегринів 4. Правове становище рабів 5. Правове становище вільновідпущеників 6. Юридичні особи
4	<p>Тема 4. Шлюб і сім'я у давньому Римі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття шлюбної правоздатності. 2. Види шлюбів. Конкубат. 3. Агнатська и когнатська сім'я. 4. Батьківська влада 5. Майнові права членів подружжя. Інститут dos. 6. Майнові права дітей. Пекулій. 7. Узаконення та усиновлення дітей. 8. Опіка та піклування у Римі. 9. Спорідненість за римським правом
5	<p>Тема 5. Спадкове право</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальна характеристика розвитку римського спадкового права <ol style="list-style-type: none"> 2. Спадкування за заповітом 3. Спадкування за законом 4. Обов'язкова частка у спадкуванні 5. Прийняття спадщини 6. Становище спадкоємця після прийняття спадщини 7. Легати і фідейкоміси
6	<p>Тема 6. Способи захисту прав у давньому Римі</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виникнення державного суду 2. Поділ цивільного процесу на ius та iudicium <ol style="list-style-type: none"> 3. Загальне поняття про легісакційний, формулярний та екстраординарний процеси 4. Поняття та види позовів 5. Позовна давність 6. Особливі способи преторського захисту прав
7	<p>Тема 7. Речове право та право власності у римському праві</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види речових прав. 2. Класифікації речей. <ol style="list-style-type: none"> 3. Право власності та його зміст. 4. Види володіння. Володіння і тримання. 5. Квіритська, бонітарна, провінційна власність, власність перегринів. 6. Способи набуття та припинення права власності. 7. Захист права власності. 8. Права на чужі речі.
8	<p>Тема 8. Зобов'язання у римському праві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття та види зобов'язань <ol style="list-style-type: none"> 2. Підстави виникнення зобов'язань 3. Сторони у зобов'язанні 4. Заміна осіб у зобов'язанні 5. Припинення зобов'язань 6. Наслідки невиконання зобов'язань. Спеціальна відповідальність боржника 7. Зобов'язання із правопорушень 8. Зобов'язання «нібито з договору» 9. Зобов'язання «нібито з делікту»
9	<p>Тема 9. Договори за римським правом</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Договори строгого права (stricti iuris) та засновані на добрій совісті (bonae fidei) 2. Вербальні договори. Стипуляція. <ol style="list-style-type: none"> 3. Літеральні договори. 4. Реальні договори та їх види. 5. Характер зобов'язань за договорами позички і зберігання. 6. Різниця між договорами позики і позички. 7. Консенсуальні договори та їх види. 8. Безіменні контракти. 9. Пакти. 10. Істотні умови та зміст договору 11. Укладання договору 12. Припинення договору.

Заочна форма навчання

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Джерела римського приватного права. Спадкове право</p> <ol style="list-style-type: none"> 16. Поняття джерел римського права 17. Правові звичаї як найдавніше джерело римського права <ol style="list-style-type: none"> 18. Закон у системі джерел римського права 19. Сенатусконсульти 20. Едикти магістратів. Преторське право 21. Імператорські конституції 22. Відповіді та консультації юристів як джерело права 23. Кодифікація римського права 24. Загальна характеристика розвитку римського спадкового права <ol style="list-style-type: none"> 25. Спадкування за заповітом

	<ul style="list-style-type: none"> 26. Спадкування за законом 27. Обов'язкова частка у спадкуванні 28. Прийняття спадщини 29. Становище спадкоємця після прийняття спадщини 30. Легати і фідейкоміси
2	<p style="text-align: center;">Тема 2. Речове право та право власності у римському праві</p> <ul style="list-style-type: none"> 17. Поняття та види речових прав. 18. Класифікації речей. 19. Право власності та його зміст. 20. Види володіння. Володіння і тримання. 21. Квіритська, бонітарна, провінційна власність, власність перегринів. 22. Способи набуття та припинення права власності. 23. Захист права власності. 24. Права на чужі речі.
3	<p style="text-align: center;">Тема 3. Зобов'язання та договори у римському праві.</p> <ul style="list-style-type: none"> 10. Поняття та види зобов'язань 11. Підстави виникнення зобов'язань <ul style="list-style-type: none"> 12. Сторони у зобов'язанні 13. Заміна осіб у зобов'язанні 14. Припинення зобов'язань 15. Наслідки невиконання зобов'язань. Спеціальна відповідальність боржника Договори строгого права (<i>stricti iuris</i>) та засновані на добрій совісті (<i>bonae fidei</i>) 16. Вербальні договори. Стипуляція. 17. Літеральні договори. 18. Реальні договори та їх види.

5. Завдання для самостійної роботи

Обов'язкові види самостійної роботи:

Самостійна робота полягає у розв'язанні практичних задач. Робота має бути виконана у письмовому (друкованому) вигляді. Обов'язкові посилання на джерело права.

1. Римський громадянин уклав договір продажу на свій маєток, але не встигнув отримати за нього гроші, пішов на війну і потрапив у полон. Чи може отримати гроші, що належать йому за цим договором, його син, який жив разом із батьком? Його дружина?

2. Цицерон був вигнаний з Риму за вбивство за його наказом прибічників Катіліни, а на його майно були призначені торги з аукціону. Його погодилися прийняти общини Кілікії, де він раніше управляв як намісник римського народу. Чи міг він, перебуваючи у вигнанні, викупити свої власні маєтки? Чи міг він повернути свої маєтки, повернувшись з вигнання?

3. Ставши імператором, Марк Ульпій Траян надав декільком містам своєї рідної Іспанії латинське громадянство. Чи зможе будь-хто з жителів цих міст претендувати на титул римського імператора, подібно Траяну? Чи могли вони купити у Римі будинок? землю?

4. Імператор Клавдій надав права римського громадянства галльському племені едуїв. Чи зможуть після цього вожді едуїв стати римськими сенаторами?

5. Завоювавши Єгипет, імператор Октавіан Август впровадив для управління ним посаду префекта. Який громадянський статус отримали єгиптяни згідно з цим актом імператора? Чи могли жерці єгипетської богині Ісіди з м. Саїсу заснувати храм цієї богині у Римі?

6. Колишній раб, звільнений колегією пекарів іспанського міста Кордуби, став постачати їй зерно з Африки та збагатився. Один з членів колегии позичив у нього гроші і не віддав у призначений термін. Вільновідпущеник-кредитор подал на свого боржника позов. Но презид провінції відмовився прийняти його на тій підставі, що він не має права безчестити свого патрона. Чи правильно вчинив презид?

7. Після смерті батька римський громадянин зайнявся будівельним підрядом по будівництву віл неподалік від Риму. Помічником він обрав собі вірного раба свого батька, якому той обіцяв дати свободу у своєму заповіті. Почавши справу, син доручив своєму новому товаришу закупити цеглу і дав грошей. Але трапилося так, що заповіт пропав. Раб не отримав свободу і, відчувши образу, привласнив собі гроші. Зазнавши збитків, син подал на нього позов "з доручення", але претор не прийняв його. Син подал позов "з ведення десправ", але претор знов відмовив йому. Чому? Як сину добитися справедливості?

8. У римського громадянина Тіберія було три онука. Один народився від сина, що жив разом із батьком, інший – у сім'ї

емансипованого сина, а третій – був народжений дочкою, що перебувала у "правильному" шлюбі. Який з онуків перебував під владою свого діда?

9. Законодавство імператора Августа забороняло позашлюбні зв'язки та зваблення вільних жінок. Чи поширювалося це правило на неодружених чоловіків та вдовців, коли їхніми конкурбінами ставали рабині або вільновідпущениці?

10. До функцій римських жреців-понтификів входив нагляд за "збереженням" старовинних патриціанських сімей. З цією метою понтифіки були присутні при усиновленні. Навіщо?

11. Якщо домовладика потрапляв у полон, його син ставав повновладним, але повернення батька з полону все повертало до колишнього стану. Якщо батько помирав у полоні і це ставало відомим, то з якого моменту син вважався повновладним – з моменту потрапляння батька у полон чи з моменту його смерті у полоні?

12. Досягнувши повноліття, всиновлений почав доводити, що якби він був повновладним та здатним самостійно вирішувати свою долю, то ніколи б не погодився на всиновлення. Чи було таке твердження підставою для примушення домовладика до емансипації?

13. Коли опікуна призначав претор, треба було, щоб з обраною ним кандидатурою погодилися не менше, ніж шість з десяти плебейських трибунів. Чим була викликана така вимога?

14. З дозволу батька син вступив на військову службу. Згодом він досяг високого положення и купив маєток. Батько ж, уклавши сумнівну угоду, розорився. Чи може він розплатитися з кредиторами маєтком сина?

15. У випадку сумніву у дійсному правовому статусі раба як ставилися до нього римляни? Залишали у рабстві чи надавали свободу?

16. Громадянин замовив скульптору портрет своєї дружини і надав для цього мармур. Однак скульптор отримав більш вигідне замовлення – створити портрет імператора. Не маючи належного матеріалу, він використав мармур першого замовника. Той, побачивши скульптуру з свого матеріалу, вимагав віддати її йому, заявивши, що сплатить за неї стільки, скільки обіцяв за портрет дружини. Скульптор, якому це було не вигідно, заперечував правомірність вимоги, посилаючись на те, що власником виробу слід вважати майстра, який «надав мертвому камінню душу». Замовник наполягав на тому, що власність має належати тому, хто надав матеріал, бо в основі всякої духовної діяльності лежить "груба матерія". Як вирішили б спір римські юристи?

17. Один громадянин, від'їжджаючи до провінції, куди він був призначений на високу посаду, передав своєму приятелю цінний подарунок для вручення їх спільному другу, майбутньому ювіляру. Трапилося так, що цей друг, не доживши до ювілею, раптово помер, і подарунок не був переданий. Чи зробиться приятель, у якого

залишився призначений для іншого подарунок, власником цієї речі за набувною давністю?

18. Тит продав Гаю ділянку землі, не здійснивши обряду манципації. Через рік він надав Гаю кредит строком на півтора року, у забезпечення якого на цю ділянку була встановлена іпотека на користь Тита. Коли прийшов строк платежу і борг не був повернутий, Тит подав проти Гая іпотечний позов про витребування речі з метою продажу на торгах і компенсації своїх збитків. Чи правомірний цей позов?

19. Луцій мав право користування домом Тиція за правом habitatio. Він здав в аренду Марку дві кімнати у цьому домі. Тицій вимагав віддати йому гроші, отримані в якості орендної сплати. Чи правомірна ця вимога?

20. Гай знашов на вулиці золотий ланцюжок і взяв його собі. Через півтора роки проти нього був поданий віндикаційний позов Сеєм, що загубив цей ланцюжок. Що вирішить суд?

21. Гай купив у Сея будинок. Через рік він знайшов замуровану у стіну шухлядку з дорогоцінностями. Сей став вимагати віддати шухлядку йому. Чи правомірна ця вимога?

22. Під час повені штучний ставок у маєтку Песценія Нігера, в якому розводили рибу для продажу, опинився з'єднаним з рікою, і риба вирвалася на волю. Там вона потрапила у сітку, розставлену Волузием Африканом. Той відмовився повернути улов Нігеру, який пред'явив свої претензії. Чи правий Волузій?

23. Семпронія після смерті чоловіка знаходилась під опікою деверя. Перебуваючи в околицях Риму, вона продала свою упряжку волів місцевому мешканцю Вінтидію Бассу, який не знав про те, що Семпронія знаходиться під опікою. Той негайно віддав цю упряжку в оренду Муцію Пію. Через три роки опікун Семпронії став вимагати від Басса повернути упряжку, але той помер, не встигнувши оспорити цю вимогу або виконати її. Басс не залишив після себе заповіту і не мав спадкоємців за законом. Тоді опікун став вимагати повернення упряжки від Муція. Той відмовився це зробити, пославшись на те, що він став її власником за давністю володіння. Якою має бути подальша доля цієї упряжки?

24. Тит самовільно, за змовою з управителем, вселився у будинок, що був власністю Гая. Через деякий час туди прибув Марк, який орендував частину будівлі у Гая, і здійснив спробу реалізувати своє правокористування. Тит звернувся до претора за інтердиктом проти порушення його володіння з боку Марка. Яким буде результат справи?

25. Гай взяв у Тита до вимоги повозку. Через сім місяців Тит самовільно завіз цю повозку до себе у двір. Гай звернувся по захист до претора. Яким буде результат?

26. На вулиці Гай побачив людину, одягнену в дорогий плащ, вкрадений у Гая рік тому. Він спробував відібрати плащ у незнайомця. Той звернувся по допомогу до претора. Після преторського втручання Гай надав численних свідків того, що цей плащ колись належав йому, але був украдений. Хазяїн плащу також представив свідків того, що він півроку тому купив цей плащ у торговця на ринку. Що вирішить претор?

27. Під час нападу шайки біглих рабів на римське містечко було пограбовано і спалено місцевий готель. Її хазяїн випадково залишився живим, але проти нього було подано декілька позовів гостями, що втратили у ході цих подій своє майно і вимагали від нього відшкодування збитків. Чи правомірні ці позови?

28. Багатий громадянин подарував своєму вільновідпущенику – цирковому наїзнику – за перемогу на скачках колісницю з упряжкою коней. Через 5 років, коли наїзник тяжко образив його, він скасував акт дарування. Але тепер з'ясувалося, що колісниця вже 4 роки тому була продана наїзником третій особі, і тепер наїзник користується нею на підставі прекарного держання від нового власника, який купив колісницю. Багатий дарувальник подав проти нового власника віндикаційний позов. Яким буде судове рішення?

29. Тіцій передав Луцію на зберігання віслюка. Віслюк був убитий каменем, що впав з гори, коли Луцій віз на ньому овочі на міський ринок. Чи несе Луцій відповідальність за загибель віслюка?

30. Домовласник уклав договір про продаж іншій особі будівлі, що належала домовласнику на правах суперфіцію. Вночі будівля згоріла. Це сталося ще до того, як договір був виконаний сторонами. Покупець відмовився сплатити гроші, пославшись на те, що, якщо немає об'єкту купівлі-продажу, то немає і договору. Чи правомірна така заява?

Вибіркові види самостійної роботи

1. Скласти словник дисципліни.
2. Скласти конспект лекцій.

Студенти заочної форми навчання мають виконати контрольну роботу.

Контрольна робота для заочників

Варіант 1

1. Що таке сервітут? Які види сервітутів існували у римському праві?
2. У чому полягала принципова різниця між двома основними видами законного римського шлюбу?

Задача:

У римського громадянина Тіберія було три онука. Один народився від сина, що жив разом із батьком, інший – у сім'ї емансипованого сина, а третій – був народжений дочкою, що перебувала у "правильному" шлюбі. Який з онуків перебував під владою свого діда?

Варіант 2

1. Що таке інтердикт? Хто мав право надавати інтердикт? Порівняйте інтердикт із законом.
2. У чому відмінність договору і зобов'язання?

Задача:

З дозволу батька син вступив на військову службу. Згодом він досяг високого положення и купив маєток. Батько ж, уклавши сумнівну угоду, розорився. Чи може він розплатитися з кредиторами маєтком сина?

Варіант 3

1. Що таке речі прості, складні, подільні, неподільні?
2. Якими були умови емансипації сина?

Задача:

Громадянин замовив скульптору портрет своєї дружини і надав для цього мармур. Однак скульптор отримав більш вигідне замовлення – створити портрет імператора. Не маючи належного матеріалу, він використав мармур першого замовника. Той, побачивши скульптуру з свого матеріалу, вимагав віддати її йому, заявивши, що сплатить за неї стільки, скільки обіцяв за портрет дружини. Скульптор, якому це було невигідно, заперечував правомірність вимоги, посилаючись на те, що власником виробу слід вважати майстра, який «надав мертвому камінню душу». Замовник наполягав на тому, що власність має належати тому, хто надав матеріал, бо в основі всякої духовної діяльності лежить "груба матерія". Як вирішили б спір римські юристи?

Варіант 4

1. Дайте визначення узурфрукту.

2. У чому полягала відмінність законного римського шлюбу від конкубінату?

Задача:

Тіцій передав Луцію на зберігання осла. Осел був вбитий каменем, який впав з гори, коли Луцій віз на ньому овочі на міський ринок. Чи несе Луцій відповідальність за загибель осла?

Варіант 5

1. Чим пояснювалася необхідність впровадження інституту позовної давності?

2. Що таке легісакційний процес? В якому порядку він проходив? У чому полягали його переваги та недоліки?

Задача:

Клавдій Непотіан використовував працю рабині Гелли за правом особистого сервитуту, встановленого на користь Клавдія її власником Сервілієм Гуром. Коли Гелла народила дитину, Сервілій почав вимагати віддати йому новонародженого. Чи є правомірною ця вимога?

Варіант 6

1. Назвіть основні відмінності між речовим і зобов'язальним правом. Що таке делікт?

2. Як виникала та припинялася правоздатність?

Задача:

На вулиці Гай побачив чоловіка, одягненого у дорогий плащ, вкрадений у Гая рік тому. Він спробував віжібрати плащ у незнайомця. Той звернувся по допомогу до претора. Після преторського втручання Гай представив численних свідків того, що цей плащ колись належав йому, але був украдений. Хазяїн плаща також представив свідків того, що він півроку тому купив цей плащ у торговця на ринку. Що вирішить претор?

Варіант 7

1. Що таке стипуляція, введення у володіння, реституція? В яких випадках вони застосовувалися претором?

2. Що таке натуральні зобов'язання?

Задача:

Під час нападу банди біглих рабів на римське містечко був пограбований і спалений місцевий готель. Її хазяїн халишився живим, але

проти нього були подані позови постояльців, які втратили свої речі і вимагали від хазяїна відшкодування збитків. Чи правомірні ці позови?

Варіант 8

1. Що таке універсальна і сингулярна наступність у спадкуванні?
2. У чому значення поділу речей на визначені родовими ознаками та індивідуальні?

Задача:

Тіцій придбав річ у володільця, який не був власником, про що Тіцій здогадався по деяких прикметах. Але він сподівався, що набувна давність зробить його власником раніше, ніж недобросовісність продавця буде викрита. Чи є підстави для його сподівань?

Варіант 9

1. Чи допускалася заміна сторін у зобов'язанні? Що таке новація? Що таке цесія? Назвіть вимоги до неї.
2. Коли наставало спадкування за законом? Що таке спадкування за правом представництва?

Задача:

Клавдій не виконав свого зобов'язання перед Тітом за договором купівлі-продажу і не здійснив постачання в призначений строк зерна, через що у Тіта померло від голоду декілька рабів. Покупець став вимагати не тільки повернути гроші, сплачені за зерно, а і відшкодувати вартість загинувших рабів. Чи правомірні його вимоги?

Варіант 10

1. Що таке реальні контракти?
2. Первісні способи набуття права власності.

Задача:

Квінт Енній передав Гнею Невію на зберігання грошову суму, яку той поклав у шухлядку разом зі своїми грошима. Ця шухлядка була у Невія вкрадена. Чи зобов'язаний Невій повернути гроші Еннію?

Варіант 11

1. Захист права власності прогібиторного та негаторного позову.
2. Які права мав боржник у договорі найму?

Задача:

Стіх, раб Гая Валерія, за проханням хазяїна отримав у Сервія Марона грошову суму у борг, але по дорозі був викрадений разом із грошима. Гай Валерій відмовився повертати борг, мотивуючи це тим, що гроші ним не були отримані. Чи він правий?

Варіант 12

1. Визначить поняття спільної власності.
2. Який порядок погашення зобов'язання у випадку смерті боржника?

Задача:

Гней за свій рахунок відремонував комору в маєтку, який він наймав у Тіта. Після закінчення договору наймач став вимагати відшкодувати витрати. Тіт відмовився, бо у договорі не було передбачено, що Гней відремонтує комору. Хто правий?

Варіант 13

1. Якою була влада батька над дітьми?
2. Які зобов'язання виникали з деліктів?

Задача:

Сей замовив Гаю побудову корабля. У кошторис була включена вартість необхідного матеріалу, який Гай повністю закупив самостійно. За ніч до здачі роботи на верфи сталася пожежа, і корабель згорів. Замовник відмовився оплатити роботу, пославшись на те, що не отримав готового корабля. Чи правомірна його відмова?

Варіант 14

1. Які існували вимоги до прийняття спадщини?
2. Що таке двосторонні зобов'язання, натуральні зобов'язання?

Задача:

Поппей Сабін передав Клавдію Клавдіану в безоплатне користування коня для вивозу врожая строком на три місяця. Через місяць кінь здох від старості. Сабін став вимагати компенсації за померлу тварину, а Клавдій пред'явив зустрічну претензію щодо компенсації збитків за незібраний вчасно через загибель коня врожай. Чи правомірні претензії сторін?

Варіант 15

1. При яких умовах заповіт вважався недійсним?
2. Що таке застава?

Задача:

Аппій повертався додому з вазою. Дорогою він зіштовхнувся із рабом, і ваза розбилася. Пізніше Аппій упізнав серед рабів, куплених його управляючим, того, хто розбив вазу, і пред'явив позов про відшкодування вартості вази до колишнього хазяїна раба. Чи буде задоволена вимога Аппія?

Варіант 16

1. Які речі не могли бути предметами права власності? Які речі могли бути предметами права власності, але вилучалися з обігу?
2. Що таке консенсуальні контракти?

Задача:

Авл поручився, що Гней буде вчасно вносити Тіту сплату за взятую у нього в найм на три роки землю. З мовчазної згоди наймодавця Гней продовжував користуватися землею і по завершенню вказаного строка, але припинив вносити плату. Тоді Тіт став вимагати виконання зобов'язання від Авла. Той відмовився. Ваше рішення.

Варіант 17

1. Що таке особа чужого права? Які її права?
2. Похідні способи набуття власності.

Задача:

Авл довго вмовляв Публія продати йому ділянку землі, але той не погоджувався. Тоді Авл захопив його раба і, піднявши над ним меч, став загрозувати його вбити, якщо Публій не напише хірографу про продаж йому землі, що і зробив Публій. Чи буде договір визнаний дійсним?

Варіант 18

1. У чому полягали обов'язки володільця?
2. Назвіть умови дійсності договорів.

Задача:

Тіт продав Марку браслет як золотий. Через декілька днів Марк з'ясував, що браслет мідний, і став вимагати від Тіта повернути гроші, мотивуючи це тим, що договір недійсний. Тіт, вказавши, що він добросовісно помилявся, погодився знизити ціну браслета. Розв'яжіть казус.

Варіант 19

1. У яких випадках продавець несе відповідальність за евікцію?
2. Що називається випадковою неможливістю виконання? У яких формах може виступати випадкова неможливість виконання зобов'язання?

Задача:

Луцій Скавр програв Квінтілію Вару у кості 20000 сестерціїв. Він віддав Вару 10000, а решту віддавати відмовився. Вар погрожував стягнути борг за судовим рішенням. У відповідь Луцій Скавр сам подав проти Вара кондикційний позов. Яким буде рішення претора?

Варіант 20

1. Які були підстави для відпущення раба на волю? Правовий статус вільновідпущеника.
2. На яких умовах шлюб припинявся?

Задача:

За договором із власником речі Верацій придбав на неї сервітут. Через деякий час річ була продана власником третій особі. Новий хазяїн заявив, що він не є зв'язаний договором, який уклав його попередник, і став вимагати від Верація припинити порушення його права власності, яке полягало у реалізації останнім сервітуту. Чи правомірна ця вимога?

Варіант 21

1. Вкажіть два типи юридичних осіб у Давньому Римі.. Як виникали і припиняли свою діяльність юридичні особи?
2. Що таке тілесні та безтілесні речі?

Задача:

Під загрозою розправи Вітеллій написав Марку розписку сіз зобов'язанням сплатити йому 5000 сестерціїв, але не зробив цього. Марк подав позов до суду. Вітеллій заперечував, що ним було взято на себе будь-яке зобов'язання, а, отже, і правомірність самого позову. Він програв формулярний процес и був присужений до сплати. Чому?

Варіант 22

1. Чим пояснювалася необхідність впровадження поняття юридичних осіб?
2. Що таке квіритське, бонітарна (преторська) та провінційна власність?

Задача:

Один ремісник Марк домовився з Квінтом Серторієм, а потім з Гнеєм Помпеєм про продаж скульптури, яка належала Марку. Він отримав гроші з обох, але скульптуру передав Гнею Помпею, який нічого не знав про існування угоди із Квінтом Серторієм. Серторій пред'явив віндикаційний позов проти Помпея з метою повернення речі. Чи є правомірним цей позов?

Варіант 23

1. Обмеження у користуванні власністю за законом і за правочином.
2. Поясніть правову різницю між незаконним добросовісним і незаконним недобросовісним володінням.

Задача:

Один громадянин отримав з іншого гроші за проданого тому бика. Але бик скоро здох, бо об'ївся зерна. Проти продавця був поданий позов про продаж хворої тварини. Розгляд справи все відкладався, тому сторони уклали мирову угоду. Однак, коли настав термін засідання суду, позивач став вимагати явки відповідача. Чи правомірні його дії? Як захищатися відповідачу? Як поставиться претор до заяви позивача?

Варіант 24

1. Назвіть обов'язкові вимоги до заповіту.
2. Що таке емфітевзис і суперфіцій?

Задача:

Один громадянин неодноразово просив свого боржника про сплату боргу у розмірі 100 сестерціїв. Боржник кожного разу ухилявся, але одного разу сказав: «Добре, я сплачу, але спочатку запрягнися, що ти ніколи не будеш чіплятися з цим до мене». Кредитор запрягнувся, але боржник так і не повернув грошей. Склалася ситуація: якщо кредитор мовчатиме – він не отримає своїх грошей, якщо він звернеться до претора – порушить присягу. Що б порадив у такому випадку претор?

Варіант 25

1. Визначить поняття спільної власності.
2. Який порядок погашення зобов'язання у випадку смерті боржника?

Задача:

У правління імператора Юстиніана Віктор Поліен передав свій дім Корнелію Ставру в оренду на два роки, після чого виїхав у складі посольства за кордон, де пробув 10 років. Повертаючись додому, він був захоплений піратами і був викуплений агентами уряду ще через 25 років.

Корнелій Ставр відмовився віддати йому дім, пославшись на давність володіння. Чи може Полін подати позов проти нього?

Варіант 26

1. Дайте характеристику позовного захисту володіння.
2. Що таке реальні контракти?

Задача:

Будинок, який входив до складу приданого Юлії, згорів від удару блискавки. Гай, чоловік Юлії, надав їй 10 тисяч сестерціїв на ремонт будинку. Будинок був відремонтований, а на ті 500 сестерціїв, що залишилися, Юлія купила собі рабиню-служницю. Після сварки Гай став вимагати від Юлії повернути йому 10 тисяч сестерціїв з її приданого, посилаючись на заборону дарувань між чоловіком і жінкою. Яким буде рішення суду?

Варіант 27

1. Що таке легісакційний процес? В якому порядку він проходив? У чому полягали його переваги та недоліки?
2. Яким був порядок укладання договору?

Задача:

Велій Постум продав Юлію Цицинні ділянку з будинком, що були об'єктом суперфіція на користь Квінта Марія. Цицинна вимагав від Марія припинення реалізації останнім суперфіція, посилаючись на те, що він суперфіція на користь Марія не встановлював і не має наміру брати його до уваги. Чи правомірна така заява?

Варіант 28

1. У чому полягало значення поділу речей на споживчі і неспоживчі?
2. Що таке заставне право?

Задача:

Марку після прийняття ним спадщини померлого батька були пред'явлені наступні вимоги: завершити будівництво дому, який його батько зобов'язувався побудувати за договором підряду; повернути вкрадену померлим річ; сплатити штраф. Чи повинен Марк задовольнити ці претензії?

Варіант 29

1. У чому полягали обов'язки володільця?

2. Що таке екстраординарний процес?

Задача:

Римський сенатор Марк Аквілій потонув, купаючись у Дунаї під час інспекційної подорожі у Дакію за завданням імператора Септимія Севера. Його велика сім'я не знайшла заповіту і мала наслідувати за законом. Серед претендентів на спадщину були жінка сенатора, їхня старша дочка, яка нещодавно розлучилася з чоловіком, їхній дорослий син, емансипований батьком три роки тому, який служив військовим трибуном у Паннонії, два сини і дочка, які жили з батьком і матір'ю, і всиновлений сенатором син його померлого друга, котрий колись врятував сенатору життя у поході проти германців. У якій черговості вони спадкуватимуть?

Варіант 30

1. Який принцип покладено в основу поділу права на приватне та публічне? Як підходили до цього питання римські юристи?

2. Коли і в якому порядку призначалися опікуни? У чому полягали обов'язки опікуна?

Задача:

Римський громадянин уклав договір продажу на свій маєток, але не встигнув отримати за нього гроші, пішов на війну і потрапив у полон. Чи може отримати гроші, що належать йому за цим договором, його син, який жив разом із батьком? Його дружина?

6. Забезпечення освітнього процесу

Інформаційні ресурси

Адреси в глобальній комп'ютерній мережі Internet

1. <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України
2. <http://www.president.gov.ua> – офіційне інтернет-представництво Президента України
3. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал (Кабінет Міністрів України)
4. <http://mvs.gov.ua> – Міністерство внутрішніх справ
5. <http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України
6. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
7. <http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України
8. <http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка
9. <http://www.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія
10. <http://library.nlu.edu.ua/> – наукова бібліотека Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
11. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm> – Форум права (електронне наукове фахове видання)
12. <http://ru.wikipedia.org> – Вікіпедія (свободная энциклопедия)
- <http://www.lawbook.by.ru> – Библиотека юриста

7. Підсумковий контроль

Питання до заліку

1. Поняття і основні риси римського приватного права, періодизація його історії.
2. Цивільне право (*ius civile*) и преторське право (*ius honorarium*).
3. Національне римське право (*ius Quiritium*) и право народів (*ius gentium*), їх співвідношення.
4. Значення римського права для сучасної юриспруденції.
5. Рецепція римського права: поняття, причини й основні етапи.
6. Системи викладення римського права (інституційна і пандектна).
7. Джерела римського права.
8. Преторський едикт як джерело римського приватного права.
9. Кодифікація Юстиніана *Corpus iuris civilis*.
10. Кодифікації римського права до Юстиніана.
11. Діяльність юристів як джерело римського приватного права. Римська юриспруденція и юридичні школи.

12. Поняття й основні риси римського цивільного процесу.
13. Легісакційний процес.
14. Формулярний процес.
15. Екстраординарний процес.
16. Види позовів за римським правом.
17. Формула та її складові частини.
18. Особливі засоби преторського захисту (інтердикти, преторська стипуляція, введення у володіння, реституція).
19. Позовна давність.
20. Поняття про особи. Правоздатність и дієздатність.
21. Вчення про три статуси у римському праві (status libertatis, status civitatis, status familiae).
22. Зменшення цивільної правоздатності (capitis deminutio). Інфамія (infamia).
23. Правове становище рабів. Пекулій
24. Способи встановлення і припинення рабства.
25. Обмеження дієздатності осіб у римському праві.
26. Поняття про юридичні особи.
27. Види юридичних осіб.
28. Поділ речей у римському праві.
29. Res mancipi і res nec mancipi.
30. Речі тілесні та безтілесні, рухомі і нерухомі.
31. Індивідуально-визначені речі та речі, визначені родовими ознаками, речі споживчі та неспоживчі.
32. Речі прості та складні. Головна річ та приналежність.
33. Публічні (res publica), нічийі (res nullius) и загальнодоступні (res communes omnium) речі.
34. Поняття та види угод.
35. Недійсність угоди та її наслідки.
36. Поняття та основні риси речових прав.
37. Види речових прав.
38. Поняття про володіння у римському праві.
39. Види володіння у римському праві. Володіння та держання.
40. Захист володіння за римським правом.
41. Інтердикти.
42. Поняття про право власності.
43. Види і форми власності за римським правом.
44. Спільна власність.
45. Первісні способи набуття права власності.
46. Набуття права власності за договором (mancipatio, in iure cessio, traditio).
47. Набуття права власності за давністю володіння (usucapio).
48. Захист права власності.
49. Поняття і основні риси сервітутів.
50. Особисті сервітути.
51. Земельні сервітути.
52. Виникнення і припинення сервітутів.

53. Емфітевзис і суперфіцій.
54. Поняття і значення застави.
55. Історичні форми застави (*fiducia, pignus, hypotheca*).
56. Поняття про зобов'язання. Натуральні зобов'язання.
57. Елементи зобов'язання. Предмет зобов'язання та його значення.
58. Підстави виникнення зобов'язання.
59. Зобов'язання з множинністю осіб за римським правом.
60. Поняття договору за римським правом.
61. Види договорів у римському праві.
62. Виконання зобов'язань у римському праві. Прострочення виконання і його наслідки.
63. Заміна осіб у зобов'язанні.
64. Способи забезпечення виконання зобов'язань у римському праві.
65. Відповідальність за невиконання зобов'язань. Форми вини. Поняття і види збитків.
66. Умови і строки, їх види.
67. Вербальні контракти.
68. Літеральні контракти.
69. Позика (*mutuum*).
70. Позичка (*commodatum*).
71. Зберігання (*depositum*).
72. Купівля-продаж (*emptio-venditio*).
73. Наймання речей (*locatio-conductio rerum*).
74. Наймання послуг (*locatio-conductio operarum*).
75. Підряд (*locatio-conductio operis*).
76. Доручення (*mandatum*).
77. Договір товариства (*societas*).
78. Безіменні контракти.
79. Пакти та їх види.
80. Зобов'язання нібито з договорів.
81. Зобов'язання з безпідставного збагачення та їх види.
82. Поняття і види деликтів.
83. Особиста образа (*iniuria*).
84. Крадіжка (*furtum*).
85. Неправомірне знищення або пошкодження чужих речей (*damnum iniuria datum*).
86. Зобов'язання нібито з деліктів.
87. Форми шлюбу і відносини між подружжям.
88. Відносини між батьками і дітьми.
89. Способи встановлення і припинення батьківської влади.
90. Опіка и піклування за римським приватним правом.
91. Поняття спадкування за римським правом.
92. Спадкування за законом. Види, лінії та ступені спорідненості.
93. Спадкування за заповітом.
94. Черги спадкоємців. Обов'язкові спадкоємці.

95. Спадкування за правом представлення. Спадкова трансмісія.

96. Легати і фідейкоміси.

Зразок екзаменаційного білету:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність 081 «Право»

Семестр II

Навчальна дисципліна «Основи римського права»

ЗАЛІКОВИЙ БІЛЕТ № 0

1. Формулярний процес.
2. Поняття і види деликтів.

Затверджено на засіданні кафедри історії та теорії держави і права

Протокол № _____ від «__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри історії та теорії держави і права

_____ **І. С. Лісна**

Екзаменатор _____ **С.Г. Ковальова**

8. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Участь в обговоренні питань, винесених на семінарське заняття	45
2	Розв'язання задач	15
3	Словник латинських юридичних термінів/конспект лекцій	10
4.	Залік	30
	Всього	100

Заочна форма навчання

	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
	Участь в обговоренні питань, винесених на семінарське заняття	20
	Контрольна робота	35
	Словник латинських юридичних термінів	15
	Залік	30
	Всього	100

Оцінювання роботи студента на семінарському занятті відбувається на основі таких критеріїв:

Високий рівень (5 балів). Студент має глибокі, міцні і систематичні знання всіх теоретичних положень теми, може не тільки вільно сформулювати, але й самостійно довести важливі висновки, принципи, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання, пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з уже вивчених юридичних та загальноосвітніх дисциплін. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатнім рівнем узагальненості знань. Студент самостійно розв'язує типові задачі різними способами, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні практичних завдань студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.

Рівень вище середнього (4 бали). Студент знає і може самостійно сформулювати основні поняття, категорії і принципи теми, а також пов'язати їх з реальними явищами, може привести вербальне формулювання основних теоретичних положень теми, навести приклади їх застосування в практичній діяльності, може самостійно довести їх. Демонструє здатність пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з дисципліни. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод розв'язання, здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент може самостійно підготувати нормативну базу, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки

Середній рівень (3 бали). Студент знає основні поняття, категорії і термінологію теми, може сформулювати базові принципи теми, пов'язати їх з деякими реальними явищами, може привести в основному вірне вербальне формулювання основних теоретичних положень теми, навести окремі приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести

їх. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь в основному логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент в цілому самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій, допускає незначну кількість помилок, які виправляє самостійно, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент може за допомогою викладача підготувати нормативну базу, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки.

Достатній рівень (2 бали). Студент відтворює основні поняття і визначення теми, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, може сформулювати з допомогою викладача основні положення теорії, знає істотні ознаки (засади) основних інститутів та їх відмінність, може визначити окремі термінологічні дефініції теоретичного положення за словесним формулюванням і навпаки; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може. Студент може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основні елементарні аналізи, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. При вирішенні фабули студент виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але з помилками, які виправляє за вказівкою викладача; робить в основному вірні висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи.

Низький рівень (1 бал). Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу теми елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і правові явища. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями теми, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (риса, принципи). Не здатний пов'язати матеріал теми з раніше вивченим матеріалом. При вирішенні фабули студент вміє користуватися окремими законодавчими положеннями, але не може самостійно виконати роботу і зробити висновки.

Оцінювання контрольної роботи студента відбувається на основі таких критеріїв:

Високий рівень (29-35 балів). Студент демонструє глибокі, міцні і систематичні знання всіх теоретичних положень теми, може не тільки вільно сформулювати, але й самостійно довести важливі висновки, принципи, використовує здобуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях, здатний вирішувати проблемні питання, пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з уже вивчених юридичних та загальноосвітніх дисциплін. Відповідь студента відрізняється точністю формулювань, логікою, достатнім рівнем узагальненості знань. Студент самостійно розв'язує типові задачі, стандартні, комбіновані й нестандартні казуси, здатний проаналізувати й узагальнити отриманий результат. При виконанні практичних завдань студент дотримується усіх вимог, передбачених програмою курсу. Крім того, його дії

відрізняються раціональністю, вмінням оцінювати помилки й аналізувати результати.

Рівень вище середнього (22-28 балів). Студент самостійно формулює основні поняття, категорії і принципи теми, а також пов'язує їх з реальними явищами. Демонструє здатність пов'язати матеріал теми з раніше отриманими знаннями з дисципліни. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій та перетворень, може самостійно сформулювати типову задачу за її словесним описом, скласти типову схему та обрати раціональний метод розв'язання, здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент може самостійно підготувати нормативну базу, виконати роботу в повному обсязі й зробити правильні висновки

Середній рівень (15-21 бал). Студент може сформулювати базові принципи теми, пов'язати їх з деякими реальними явищами, може привести в основному вірне вербальне формулювання основних теоретичних положень теми, навести окремі приклади їх застосування в практичній діяльності, але не завжди може самостійно довести їх. Студент може самостійно застосовувати знання в стандартних ситуаціях, його відповідь в основному логічна, але розуміння не є узагальненим. Студент в цілому самостійно розв'язує типові (або за визначеним алгоритмом) казуси і завдання, володіє базовими навичками з виконання необхідних логічних операцій, допускає незначну кількість помилок, які виправляє самостійно, але не завжди здатний провести аналіз і узагальнення результату. При вирішенні фабули студент готує нормативну базу, виконує роботу в повному обсязі й робить правильні висновки.

Достатній рівень (8-14 балів). Студент відтворює основні поняття і визначення теми, але досить поверхово, не виділяючи взаємозв'язок між ними, формулює основні положення теорії, знає істотні ознаки (засади) основних інститутів та їх відмінність; допускає помилки, які повною мірою самостійно виправити не може. Студент може розв'язати найпростіші типові задачі за зразком, виявляє здатність виконувати основні елементарні аналізи, але не спроможний самостійно сформулювати задачу за словесним описом і визначити метод її розв'язання. При вирішенні фабули студент виконує роботу за зразком (практичним коментарем), але з помилками, які виправляє за вказівкою викладача; робить в основному вірні висновки, але не розуміє достатньою мірою мету роботи.

Низький рівень (1-7 балів). Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу теми елементарна, фрагментарна, зумовлена нечіткими уявленнями про закони і правові явища. У відповіді цілком відсутня самостійність. Студент знайомий лише з деякими основними поняттями та визначеннями теми, з допомогою викладача може сформулювати лише деякі основні положення теорії (риси, принципи). Не

здатний пов'язати матеріал теми з раніше вивченим матеріалом. При вирішенні фабули студент вміє користуватися окремими законодавчими положеннями, але не може самостійно виконати роботу і зробити висновки.

9. Рекомендовані джерела інформації

9.1. Основні:

1. Гай. Институции. Кн. 1-4. – М., 1997. – 342 с.
2. Дигесты Юстиниана. – М., 1984. – 312 с.
3. Законы XII таблиц. – М., 1996. – 212 с.
4. Институции Юстиниана. Под ред. Л.Л. Кофанова, В.Н. Томсинова. – М., 1998. – 400 с.
5. Дождев Д.В. Римское частное право: Учебник для вузов. Под ред. В.С. Нерсесянца. – М., 1998. – 127 с.
6. Макаруч В.С. Основы римського приватного права. Навч. посібник. – К., 2000. – 176 с.
7. Підпригора О.А. Основы римського приватного права: Підручник. – К., 1995. – 267 с.
8. Харитонов Е.О. Римское частное право. – Одесса, 1996. – 282 с.

9.2.Додаткові:

1. Аннерс Э. История европейского права. – М., 1996. – 437 с.
2. Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения. – М., 1989. – 274 с.
3. Боголепов Н.П. История римского права. – М., 2004. – 673 с.
4. Иоффе О. С., Мусин В. А. Система римского гражданского права. – Л., 1974. – 310 с.
5. Косарев А.И. Римское частное право: Учебник для вузов. – М., 1998. – 254 с.
10. Моммзен Т. История Рима. – СПб., 1993. – 535 с.
11. Орач Є.М. Основы римського приватного права: Курс лекцій. – К., 2000. – 272 с.
12. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М., 1997. – 608 с.
13. Подпригора Е.А. Основы римского гражданского права: Учебник для вузов. – К., 1995. – 288 с.
14. Покровский И.А. История римского права. – СПб., 1998. – 269 с.
15. Пухан Иво, Поленак-Акитовская М. Римское право: Базовый учебник. – М., 1999. – 160 с.
16. Рене Давид, Камилла Жофре-Спинози. Основные правовые системы современности. – М., 1997. – 418 с.
17. Тит Ливий. История Рима от основания города. Т. 1-3. – М., 1989, 1994.

18. Харитонов Є.О. Приватне право у стародавньому Римі: Навчальний посібник. – Одеса, 1996. – 160 с.
19. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. Учебное пособие / Сост. В.Н. Садиков. – М., 2002. – 354 с.
20. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (Древность и Средние века) / Сост. В.А. Томсинов. – М., 1996. – 419 с.
21. Хрестоматія по всеобщей истории государства и права. / Под ред. З. М. Черниловского. – М., 1996. – 912 с.
22. Хрестоматія по истории Древнего Рима. / Под ред. В. И. Кузищина. – М., 1987. – 396 с.
23. Шаркова І. Добросовісність (bona fides) в системі понять римського приватного права // Юридична Україна. – 2006. – № 12. – С. 56 – 60.